

zoo potsierlijk in Abrahams droegen.
oordige Aarte shawl, die en deze is niet door den tocht eerst naar het
numenten die van zulk een hoegenaamd en een simla,
een een onbe- den koop toe eeld gebracht, als hij er nooit deed, dat eerst hij dood was,
en het toe, is men die fout een Abraham m, dan nog is rhode te proze Christelijke n het insluipen ie in Frankrijk al van Engels anderszins it.
edrongen, omleidt ridiger om naar schoeisel, en, dan zich te n uit de wolke
ook het be-
het zich ook kleding van aste.
lezer ook van: «Jesus voor merkt hoe de zelfde school et aanbrenge n schen nens atlate te moe-
ideaal gevoel. in Heiland eert
zent de ideale om met onze om, hoe mer teederheid in het heilige op
ak op leggen, toon van Jezus, eel hierbij in heilige in Jezus van zijn beeld eled, dat ten looger Weten
niet den wane, om helden- en bijbelsche modelkostuum van den schil- is historisch eal, maar nog m in zwarten of aan te kleeuven.
we reeds vroe-
k hebben onze ok nooit be-
orypheen op at ons deze is geen natio- waard van een deaal gewaad, aam in rijke n in sierlijke En kleeft dat et schoone en niets de aan- als persoon, type van het ideale betee-
zoo deed het het Rubbens er toegevoend woordige rea- in de schaal
t den tijd die zekere hoogte met zekere het gewaad,
t verleden is
p een afstand, niet die nauw- ons de stoffe i hun gewaad
ewaad zijn bij i bijkomstig, van ons ge- hun gelaats- ing van hun
t, en zoo moet ns weergeven,
eeld niet, maar
t eenigermate
jong man in zaak, dat rok zijn, en zelfs haar gekamd le puntjes en
niet interes-

ant genoeg. Laat hij dus ten minste in zijn verschijning n weldadig aandoen.
Maar laat nu in die zelfde salon een man als Groen van Prinsterer of als Gladstone binnentreden, en zelfs het auffigste dan- etje let niet meer op jas of das of kraag, maar aller oog richt zich op de persoonlijkheid. Men luistert. En als morgen gevraagd wordt: «Wat kleur had zijn das?» weet niemand het u te vertellen.
Onthouding.
III.
Het mag niet worden voorgesteld, alsof er in de onthouding van eenige spijs of drank of wat ook, iets bijzonder «Christ- lijks» school.
Dat stelt men wel zoo voor, maar het is niet zoo.
Iemands, die geen enkele spijs of drank in den buik doet, kan daarom n niets min- deren zin, ja, zelfs in hoogerem zin een kind van God zijn, dan de man, die *teetotaller* is, niet rookt, en met de vegetariërs loopt.
Aan eenige onthouding, welke ook, is niet één enkel kenteeken van hoogere genade te ontleenen.
Wel kan men omgekeerd zeggen, dat *misbruik* in welken vorm ook, teeken is van *mindere* genade. Maar *wettig gebruik* kan blijk en teeken zijn van een *meerder* genade dan *onthouding*.
Dit moet scherp en duidelijk op den voor- grond staan, omdat *alle* onthouding impo- neert.
Er ligt in *alle onthouding* zekere daad van *zelfbeheersching*, zeker betoon van *kracht*. Dat doet die man, en ik doe het niet. Hij kan het, en ik zou het niet zoo kunnen.
Zielkundig maakt dit op den ongewijde oawillekeur een indruk van hoogere heilig- heid, en voor dien indruk gaat men gaarne uit den weg.
Daarbij komt, dat zulk een besluit tot *onthouding* veelal genomen wordt in dagen, dat *erast* het hart aangreep, en ontegen- zeggelijk blijkt er uit, dat voor een wijle de ernst des levens de overhand kreeg over de zinnelijke neiging van het hart.
Juist daarom echter is het noodzakelijk, tegen dit alles in, er ons helder en duidelijk van bewust te blijven, dat er in al deze onthouding, onder wat naam of vorm ook, op zichzelf niets speciaal *Christelijks* ligt.
De monnik en de non, die onthouding zweven van het huwelijk, van alle aardich goed en van eigen wil, drie op zich zelf natuurlijke en overweldigende zaken, beelen zich metterdaad in, dat ze door deze onthouding een hoogerem trap van Christelijk leven bereiken, dan de gewone leek, die huwt, eigen heit heeft, en geen afstand doet van eigen beleid. En in de Roomsche kerk is vrij algemeen de waan doorgedrongen, dat hier metterdaad een hooger ge- stegen staat wordt afgeteekend, waarin het *Christelijke* meer tot zijn recht komt.
Zoo was het bij de Manicheërs, met de uitverkorenen. Kortom zoo gaat het overal waar het stelsel van onthouding doorgaat. Het maakt scheiding tusschen wie het doen en wie het niet doen. En wie het doen, beel- den zich ten slotte in, en maken op anderen den indruk, dat ze leven op een hooger niveau, een sport twee drie hooger op de ladder staan. En zoo ook hier, dat er iets meer geestelijks, iets specifiek Christelijks in ligt, om te leven zoodaer deze onthouden leven.
Weet men nu, op welke gevolgen deze scheiding in lager en hooger zedelijkheid allerwegen is te staan gekomen, dan zal men beseffen, hoe noodzakelijk het is, van meet af te protesteeren tegen elk denkbeeld, alsof in zulke onthouding iets bijzonder *Christe- lijks* lag, zoodat wie zich onthoudt, een inniger, een beter, een vromer en gees- telijker Christen zou zijn, dan wie dit niet doet.
En dat dit metterdaad zoo is, blijkt dui- delijk uit tweeërlei overweging.
Vooreerst uit de overweging, dat de «onthouding» wel verre van eerst op Christ- lijke terrein te zijn opgekomen, veeleer eeuwen lang vóór Christus' geboorte be- stond onder schier alle volken, bij alle afzonderlijken voorkomt, en telkens juist van buiten af in de Christelijke kerk is inge- drongen.
De eigenlijke bakermat van dit stelsel van onthouding ligt in Voor-Indië. Het is onder het Buddhisme tot zijn volle ont- wikkeling gekomen. En wie thans nog naar Indië gaat, kan op allerlei pijnlijke wijze kennis maken met de God en mensch ontorende excessen, waartoe dit stelsel van onthouding ten slotte leidt.
Ook bij de Phrygiërs, Babyloniërs en Syriërs was dit stelsel van vroege tijden af inheemsch, zoo zelfs dat het een open vraag blijft, of het niet uit Mesopotamie naar Indië is overgegaan.
In de Egyptische afzonderij vindt men hetzelfde stelsel van onthouding, zij het ook in matiger perken.
En overal, waar buiten het heilige erf dit stelsel van onthouding doordrong, heeft het steeds tot die fatale onderscheiding tusschen een *hooger* en *lager* zedelijkheid geleid, en altoos het karakter vertoont, dat dit hooger zedelijke zich ten slotte *verruitwendig*te.
Tot zelfs in de scholen der wijsgereen is ditzelfde stelsel van oudtijds en nu tot heer- schappij gekomen. Ouistijds bij de *Stoa- rijn*, die het eigen woord van *ascese* be- zigden, om deze onthouding uit te druk- ken, en niet minder thans in de school van Schopenhauer.
Nu spreekt het toch wel vanzelf, dat een stelsel, een verschijnsel, dat zich op religieu- gebied vertoont, lang eer het Christendom op- kwam, dat het welgest bloeide bij afzonderlij- die *littereet* *terre* het Christendom over- nam, en thans in de school van Schopenhauer bevonden door allerlei afgodische priesters, en door van Christus geheel vervreemde wijs- geeren, onmogelijk iets specifiek *Christe- lijks* kan wezen, en dan ook niet bewijzen kan, dat wie er aan meedoet *meer* Christe- lijk of *beter* Christen zou zijn, dan wie er zich buiten houdt.
Ge ziet het dan ook, hoe de Sociaal- democraten, die alle geloof zelfs aan den levenden God hebben afgeworpen, en allerlei Modernen die den Christus en zijn Godheid loochenen, in onthoudingsijver anderen voor- gaan.
De tweede overweging, die de eerste be- vestigt, is dat iets om Christelijk te zijn de *navolging Christi* moet vertoonen, moet uitkomen als een gelijkvormig worden aan zijn beeld, en moet heerschen door een drukken van zijn voetstappen.
Staat het nu vast, dat Johannes de Dooper onthouder was, en dat Jezus juist in tegenstelling met Johannes den Dooper gezegd heeft: «De Zoon des menschen is gekomen wel etende en wel drinkende»; en toonen bovendien de feiten, dat er in Jezus' leven geen spoor te ontdekken valt van zulk een onthouding; ja dat integendeel de Heer- Jezus het gebruik van den wijn door een wonder verheerlijkt heeft, het gebruik van den wijn opnam in het hoogheilig Sacrament van het Avondmaal, en het drinken van wijn koos als beeld waarin de toekomst van het rijk der heerlijkheid wor- tgeschilderd, — dan is het hiernede uitge- maakt, dat de zin, die in Christus Jezus was, niet is de zin die in het stelsel van onthouding zich uitsprekt.
Neemt ge nu beide overwegingen saam, vooreerst dat het stelsel van onthouding bij niet-Christenen opkwam en bij niet-Christe- nen in eere was, en nu nog is; en dat ander- zijds, het stelsel van onthouding geheel buiten de *navolging Christi* valt, ja er tegen- ingaat; — hoe ter wereld is het dan te re- dedigen, dat men om een goed Christen te zijn, tot dit stelsel zou moeten overgaan, en tot zijn ziel zou mogen zeggen: Thans eerst ben ik een goed Christen geworden, omdat ik nu voor de onthouding ben.
Natuurlijk zoo kan spreken, wie zich te buiten ging en eenig ding misbruikte, en sinds van deze zonde af kwam, overmits dan niet in de onthouding, maar in het *breken met de zonde* zijn Christelijk merkteeken ligt.
Maar komt ge op het stelsel als *stelsel*, dan past ons veeleer de uitspraak, dat wie het stelsel der onthouding aankleeft, er mee dweept en er voor ijveren gaat, grootelijks gevaar loopt, onder vromen schijn, te ver- achten van de genade en aan zijn Christe- lijke karakter schade toe te brengen.
«Heere, ik drink geen wijn noch sterken drank, ik onthoud mij van rooken en zin- genot, ik eet geen vleesch, maar enkel mes- kniden, ik dank U dat ik niet ben, als die anderen!»
Want al spreekt men dat niet uit, de toon er van kan toch in de diepte van het hart weerklinken.
En gaat men dan henen, gerechtvaardigd naar zijn huis?

geeren, onmogelijk iets specifiek *Christe- lijks* kan wezen, en dan ook niet bewijzen kan, dat wie er aan meedoet *meer* Christe- lijk of *beter* Christen zou zijn, dan wie er zich buiten houdt.
Ge ziet het dan ook, hoe de Sociaal- democraten, die alle geloof zelfs aan den levenden God hebben afgeworpen, en allerlei Modernen die den Christus en zijn Godheid loochenen, in onthoudingsijver anderen voor- gaan.
De tweede overweging, die de eerste be- vestigt, is dat iets om Christelijk te zijn de *navolging Christi* moet vertoonen, moet uitkomen als een gelijkvormig worden aan zijn beeld, en moet heerschen door een drukken van zijn voetstappen.
Staat het nu vast, dat Johannes de Dooper onthouder was, en dat Jezus juist in tegenstelling met Johannes den Dooper gezegd heeft: «De Zoon des menschen is gekomen wel etende en wel drinkende»; en toonen bovendien de feiten, dat er in Jezus' leven geen spoor te ontdekken valt van zulk een onthouding; ja dat integendeel de Heer- Jezus het gebruik van den wijn door een wonder verheerlijkt heeft, het gebruik van den wijn opnam in het hoogheilig Sacrament van het Avondmaal, en het drinken van wijn koos als beeld waarin de toekomst van het rijk der heerlijkheid wor- tgeschilderd, — dan is het hiernede uitge- maakt, dat de zin, die in Christus Jezus was, niet is de zin die in het stelsel van onthouding zich uitsprekt.
Neemt ge nu beide overwegingen saam, vooreerst dat het stelsel van onthouding bij niet-Christenen opkwam en bij niet-Christe- nen in eere was, en nu nog is; en dat ander- zijds, het stelsel van onthouding geheel buiten de *navolging Christi* valt, ja er tegen- ingaat; — hoe ter wereld is het dan te re- dedigen, dat men om een goed Christen te zijn, tot dit stelsel zou moeten overgaan, en tot zijn ziel zou mogen zeggen: Thans eerst ben ik een goed Christen geworden, omdat ik nu voor de onthouding ben.
Natuurlijk zoo kan spreken, wie zich te buiten ging en eenig ding misbruikte, en sinds van deze zonde af kwam, overmits dan niet in de onthouding, maar in het *breken met de zonde* zijn Christelijk merkteeken ligt.
Maar komt ge op het stelsel als *stelsel*, dan past ons veeleer de uitspraak, dat wie het stelsel der onthouding aankleeft, er mee dweept en er voor ijveren gaat, grootelijks gevaar loopt, onder vromen schijn, te ver- achten van de genade en aan zijn Christe- lijke karakter schade toe te brengen.
«Heere, ik drink geen wijn noch sterken drank, ik onthoud mij van rooken en zin- genot, ik eet geen vleesch, maar enkel mes- kniden, ik dank U dat ik niet ben, als die anderen!»
Want al spreekt men dat niet uit, de toon er van kan toch in de diepte van het hart weerklinken.
En gaat men dan henen, gerechtvaardigd naar zijn huis?

Droef bedrog.

Tot ons leedwezen ontvingen we uit Ame- rika de mededeeling, met de bewijstakken, dat de firma *Langereis & De Konig*, boekhandelaars te Grand Rapids, bedrog tracht te plegen met den verkoop van den Flakkeeschten Bijbel.
Ze zonden toch dit bijlet rond:
«**Let op! De Prachtige STATEN-BIJBEL,**
de gansche Schrifteen, bevattende de kanonieke boeken des Ouden en des Nieuwen Testaments, met volledige kateekening, bijbelis en Lito- gische geschriften der Gerei. Kerken, de berijnde Psalmen, enz. enz.
«Dese Bijbel is versierd met 100 Prachtige platen van *Gustaf Dore*. De Bijbel is bewerkt door Kuyper, Bavinck, groot formaat, sterk gebonden — n werd dusver verkocht door de verschillende Boekhandelaars, marmeer of geel op snee voor 12 dollars; verguld op snee 15 dollars.
«Zie de verschillende Catalogi.
«Wij ontvingen van dezen Bijbel 50 exemplaren en bieden dezelve aan gedurende de Feestdagen geel op snee voor het geringe bedrag van zeven dollar vijftig cent. Leest wel!
\$ 7.50 betaald voor dien pracht- \$ 7.50 BIJBEL
«Gij moet zelf weten of gij van dit buiten- gewoon voordelig aanbod gebruik wilt maken of niet. Zeker zal een voordeliger aanbod nimmer worden gedaan.
«Na 15 Januari zal de prijs wederom 12 dol- lars zijn.
Te bestellen bij de Boekhandelaars LANOERIS & DE KONING, 141 S. Division St., Grand Rapids, Mich.»
Een koper ging hierop af, en hem werd in de hand gestopt een exemplaar van de editie van Brummelkamp.
Het bedrog is reeds hieruit duidelijk, dat ieder hier te lande zeer wel weet, dat de *platen van Dore* in den Bijbel van de H.H. Kuyper, Rutgers en Bavinck niet voorkomen.
We mogen daarom onzen velen vrienden in Amerika wel verzoeken, de min kundige koopers te waarschuwen.
Vooral de kerkelijke en andere Holland- sche bladen zullen ons verplichten, zoo ze een krachtig protest tegen deze *valscheit* van *handeling* in hun kolommen willen op- nemen.
Aan de *Wachter*, die zulke reeds deed, betuigen we hier onzen dank voor.
KUYPER.

De bepaling van den diensttijd der ouderlingen historisch eenigszins toegelicht.

IV. (Slot.)

Op de Generale Synoden zelve, die de be- paling van den diensttijd der ouderlingen in de 16e eeuw gehouden hebben, schijnt er tegen de telkens herhaalde bepaling van

periodieke afreding niet veel bedenking te zijn ingebracht. Alleen heeft nu en dan eene ingekomen vraag de aandacht der Synoden op dit punt gevestigd, en ook wel aanleiding gegeven om de bepaling te ver- dedigen. Uit hare Acta blijkt te dien aan- den het volgende.
In de Acta der Nationale Dordtsche Synode van 1578 komt onder de «Particu- liere Vragen», die beantwoord zijn, dit be- sluit voor (art. 13): «Acta van de Neder- landsche Synoden der zestiende eeuw», blz. 266): «Of een Ouderling die synen tyt wtghedient heeft ende bereyt is noch langher te dienen der ghemeente wederom magh voorghestelt worden om hem te nughen verkiezen? Antw. Ja. Want de tweearighe veranderinghe der ouderlingen is daerom in sonderheyt inghesett op datse van den laste hares dienstes mochten ver- lichtet werden».
Op de volgende Nationale Synode, te Mid- delburg in 1581, was uit Oost-Vlaanderen de vraag ingekomen (Verzamelstaet der in- gekomen gravamina, punt 17; a. w., blz. 117): «Te disquireren, oft beter ware, dat de Ouderlingen ende Diaconen geduerich [d. i. voortdurend] dienen ende onderhouden worden, oft dat sy omgewisselt worden». Die vraag was, met andere vragen, in han- deling gesteld van den Leidschen hoogleeraar L. Danaeus, die op uitnodiging der Synode hare zittingen als adviseur bijwoonde. En deze heeft er toen het volgende advies over opgesteld (a. w., blz. 459 vgg.): van welk advies het tweede gedeelte, over de bezol- laging, als betreffende eene andere en ge- heel op zichzelf staande quaestie, hier wordt weggelaten):
«Vande selve personen, die tott het Ouderlingschap ofte Diaconenschap verko- ren sijnde eenmaal, om doorgaans altdit te continueren.
«Hoewel dat inde Dordtsche Synode, ende inde Middelburchsche daar na, bevestight es, eenen seckeren tijdt den Ouderlingen ende Diaconen te dienen, naemlijck twee jaeren; dewijle nochtans deese exceptie daar bij ghevooght es, dat de Kercken naa de ghelegenheit der stichtinge ende der personen sick mooghen voorsien,
«Antwoorde ick, datt uutt de H. Schrif- tuere niet en kan ghescheideert werden, datt de Ouderlingen ende Diaconen een- maal van den Apostelen verkooren, altdit in datt berop, ofte in een ander de Kercke aangaande, ghebleeven sijn; dewijle dat in deese saecke verscheiden plaetsen ende verscheiden argumenten kunnen voorge- bracht werden: soo schijnt hett nochtans raadsaamer, omm te schouwen alle weeg- hen der Kerckelijck tijnnijne te ghe- bruicken, soddaninge daar naa in 't Pau- sdom es inghecroopen, datt de selve par- soonen eenmaal tott dien dienst verkooren, niet altdit ghecontinueert en werden; hoe- well datt wellicht andere bequaame parso- nen naauwelijck kunnen ghevoonden werden. De reden es, datt lichtelijck (hoedaanich daar es de verkeertheit der menschen) de men- schen tott andere dingen, meer dan tott Ghods Woordt gheuegghen (hoedaanich sijn de Ouderlingen ende Diaconen die wij ghebruicken, ende die uutt Kooplieden, Medecijns, Advocaaten, ende andere voca- tien van ons verkooren werden) dattse tott tijnnijne ende eergheuegghen aankeeren, al- t' gheue dat henn voor anderen als een voordeel ende uuttneemenheit toegelaaten werdt. Uutt deesen es 't gheschiedt datt de Clerie in 't Pausdom sick alder eerst de Privilegien, Vrijheden, Digniteiten, ende dierghelijcke hebben toegeheenght, die voor- maals waeren Ouderlingen ende Diaconen in de Kercke, ende hebben ghewildt daarnaa sick selcke van den Prinzen bevestight te werden. Daar beneffens soo sijnder meer van de reden ende 't regiment der Kercke t'onderwijnen, die bij ghebreck van andere in hunn plaatte mooghen ghesteld werden: ende indien datt de selve parsoonen die eenmaal verkooren, inden dienst altdit ghe- continueert werden, sullen die alleen ver- standt hebben de Kercke te regieren. Daar- omme schijnt hett wel, datt veelc bij tijdt tott deesen dienst sijn van te voor- bereidt ghemackht te werden. Ten laat- sten, dewijle datt deese vraaghe meede be- hoort tott een deel der Kerckelijcke disci- plijne, dewelcke naa 't profijt van een ijghelijcke Kercke kan veranderd werden met wijsheit; soo en wil ick daaromme niet twisten. Maar datt van den Dienaeren kann voorgeworpen werden, indiene de selve inde selve Kercke altdit in hun- nen dienst ghecontinueert werden, datt men als dann de selve perijckelen van tijnnijne ende weijnichheit hebbe te be- vreesen: Antwoorde ick, hoe well datt soo veel de Dienaeren menschen sijn, 't selve van henn kan ghepresumeert werden; nocht- ans dewijle datt weijniche onder henn sijn die gheroupen werden tott hett regiment der Kercke, ende in 't woordt Ghods te handelen, leesen, ende overlegghen sij sick ontfenen altdit, dattmen de selve perijckelen soo lichtelijck in henn, uutt de de Christelijke liefde, niet en heeft te be- vreesen. Daarbeneffens soo verre veran- derd werden de Ouderlingen ende Diaconen, sal de selve veranderinge den Diena- ren beuemen alten toe ghang, dat sij hunn eijghen tijnnijne oover de Kercke ghebruc- ken: dewijle datt indien sij daar van eenige raadsaaghen bij sick ofte mett den an- deren Ouderlingen ende Diaconen mochten ghecommuniceert hebben, daar merde needervallen als de parsoonen veranderd werden; want alle tessamen rottinge ende verblindinge lichtelijck uutt de veranderinge der personen ofte bemerkt werdt, ofte afghehouden werdt. Maar indien datt eenighe sijn te continueren, die sullen we- deromme op een nieuw de Kercke voorge- steld werden mett andere, die nieuw ver- kooren werden tott dien selven dienst, op datt van henn het oordeel ende de wille der Kercke vereijcht ende verwacht werde,

niet anders dann offse nooijt van te voeren in dien dienst gheueest en hadden.»
Dit advies is toen, evenals eenige andere adviezen, »de Synode niet voorgeheleen gheueest» (a. w., blz. 455), daar de Middel- burchsche Synode, die met vele gewichtige zaken als het ware overstelpt was, en die toch niet langer dan ruim drie weken kon bijeenblijven, haar agendum niet geheel heeft kunnen afdoen. Maar dat zij het met Danaeus eens was, blijkt wel uit het feit, dat zij bij de herziening der Kerkenordening de be- paling van afreding heeft gehandhaafd, en zelfs hare redactie nog wat heeft verdui- delijkt.
En hetzelfde kan ook gezegd worden van de daarop volgende Nationale Haagsche Synode van 1586; waar ook eene vraag was (Verzamelstaet van de instructies van de gecommiteerden der Kerken, punt 18; a. w., blz. 547): «Item vande selfde [n. l. de Ouder- lingen] te mogen continueren»; en waar toen het daarop betrekking hebbende artikel van de Kerkenordening onveranderd behou- den bleef.
Afkeuring van de bepaling van periodieke afreding vindt men in de 17de eeuw met name bij de Arminianen.
Reeds in de 16de eeuw is daar iets van te merken in den kring hunner voorloperen, bepaaldelijk te Leiden; waar de groote strijd van dien tijd tusschen de «Politie- ken» of «Libertijnen» en de «Kerkelijken» of «Gereformeerden» reeds sedert 1574 bijzonder heftig was, en waar de Regeering, meer nog dan elders, onvallend te werk ging, onder medewerking van den, later door de Kerken afgezetten, Leidschen pre- dikant Caspar Janszoon Coolhaes, en van den bekwaamen schrijver, die toen de voor- naamste tegenstander was van de Gere- formeerde leer en kerkinrichting, Dirk Volkertszoon Coornhert). Om te beter over de kerke te kunnen regeren, besloot die magistraet o. a., in Februari 1579, de be- noeming van ouderlingen en diaconen voortaan zelf te doen, »autoriserende de tegenwoordige Dienaren des woorts» hen daarna te bevestigen; bij welke benoeming voor 2 plaatsen een dubbel getal door den Kerkeraad mocht worden voorgedragen, maar tevens werd bepaald, dat de mag- istraet zelf aan het aldus benoemde negen- tal ouderlingen nog drie zou toevoegen, »die selve Ampt volghende, de instellinghe inde woerde Godes vervatet, eyghendijcker ende naerder souden hebben waer te nemen ende te bedienen». En ten aanzien van deze drie ouderlingen werd nu voorts niet alleen goedgevoonden, dat zij gezamenlijk een pre- dikantstratemeent zouden hebben, maar »met eenen oock verklaert, dat soddanighen haren dienst, niet van Jare te Jare verander- lijken maar bestendich ende gheduerich sal sijn, soo langhe ende ter tijdt toe cick van hem of in levende lijve of elders, naer voorghaende wettighe beroepinghe totten dienst des woorts, met behoerlijck be- wilighen ghegheen, of door quade bedieninghe (t welck Godt afkeere) daer van afghesteld ende verlaten sal wesen» (Bijlagen P. en Q. bij de «Justificatie des magistraets tot Leyden 1579»). Eene bepaling, die toen, ondanks den tegenstand der Kerk, toch is ten uit- voer geleid; maar die anderhalf jaar later vervallen is, toen, vooral door tusschenkomst van Prins Willem I, zij het ook na lang volgehouden verzet van Burgemeester Van der Werf en de zijnen, in den Leidschen strijd eene transactie tot stand kwam.
Geestverwant van die Leidsche Overheid was in 17e eeuw de meest beremde woord- voerder van de Remonstranten, Hugo de Groot. Eigenlijk was hij, evenals bijna alle Remonstranten, tegen de Gereformeerde kerkinrichting in het algemeen, en met name tegen de Gereformeerde instelling van ouder- lingen; die voor hem eene nieuwe vinding was van de 16e eeuw, een bloot mensche- lijke bedenksel; als zoodanig alleen toe te laten, wanneer dit erkend werd; wanneer dienovereenkomstig de ouderlingen, als niet door God maar alleen door menschen en dus door de macht der Overheid tot hun ambt geroepen, zich geheel aan die Over- heid onderwierpen; en wanneer zij in geen geval zich aanmatigden, kerkelijke tucht te willen oefenen¹⁾. En voorts kwam hij bij dit punt dan ook telkens op tegen de bepaling van geregelde afreding; meest door van de ouderlingen, die daaraan onder- worpen waren, op eene eenigszins spottende wijze te spreken²⁾.
Natuurlijk heeft op die beschouwing in- vloed gehad, dat de Arminianen in den aanvang van de 17e eeuw heel wat last gehad hebben van het Gereformeerde ouderlingschap, dat in vele kerken trouw en ijverig werd waargenomen, en dat, in de gemeente worteld, juist daardoor op de gemeente ook grootten invloed had.
Voorts moet, om billijk te zijn, ook erkend worden, dat er desgelijks onder de Gereformeerden waren, die een voortdurend ouderlingschap wel niet wilden invoeren, maar er in beginsel toch geen bezwaar tegen hadden.
En eindelijk is ook buiten twijfel, dat een hoofdbezwaar tegen zulk een ouderlingschap bij het stelsel der Arminianen niet aanwe- zig was; evenmin als b.v. in de Neder- landsche vliechtelingenkerk te Londen, bij die alle toch werd overheersching van pre- dikanten of clericaleis van kerkeraaden nog op afdoende wijze beteugeld, door de bo- ven hen staande macht van de overheden of van de bisschoppen. Die veiligheidsklep was natuurlijk slechts een middel, dat veel erger was dan de kwaal. Maar de zaak op zichzelf kon bij zulke stelsels toch niet zoo schadelijk zijn, als zij in zuiver Gere- formeerde kerken op den duur wel zou moe- ten worden.

Aan het einde van deze artikelenreeks moge nogmaals opgemerkt worden, dat de quaestie zelve daarna niet volledig behan- deld is; ook niet eens hare geschiedenis.

Het doel was alleen, haar historisch eenig- zins toe te lichten. En daartoe worde hier ten slotte nog vermeld, wat het oordeel was van een paar mannen, die in onze Kerken altijd hoog geacht zijn, en die ook over dit punt zich met wijsheid en bezadig- heid hebben uitgelaten.
Bij den Leidschen hoogleeraar Johannes Polyander was in 1623 de slotsom zijner beschouwing («Synopsis purioris Theologiae», Disp. XLII, § LXXII): »admittitur potius, quam culpatur hodie a nobis continuue presbyterorum ac diaconorum functionis in biennium mutatio»; d. i.: »de verandering van den [oudtijds bestaanden] voortduren- den dienst der ouderlingen en diaconen in eenen tweejarigen meet naar ons oordeel thans eerder goedgekeurd dan afgekeurd worden».
En Gijbertus Voetius, die zelf toch geen tegenstander was van voortdurenden dienst, schreef in 1669, in zijne polemiek op dit punt tegen Hugo de Groot e. a. («Politica Ecclesiastica», Tom III, pag. 466): «Ut nunc consuetudine illa introducta, admodum de ejus mutatione laboremus, ego sane rationem non video. Mihi videtur sufficere, si bica- nium (quod plerisque apud nos assignatur) in triennium, aut quadriennium, aut quinquen- nium (ubi commodum id fieri posset) mutaretur, pro liberate et commoditate et ecclesiarum et seniorum». D. i.: »Nu die gewoonte [n. l. van periodieke afreding] ingevoerd is, zie ik voor mij waarlijk geene reden, waarom we ons veel moeite zouden geven om haar te ver- anderen. Het zou mij voldoende voorkomen, wanneer de tijd van twee jaren (die bij ons voor de meesten gesteld wordt) veranderd werd in eenen tijd van drie, of vier, of vijf jaren (waar dit goed zou kunnen geschieden), in overeenstemming met de vrijheid en met de gelegenheid zoowel van de kerken als van de ouderlingen».
Zulke een eenigszins langere duur, die toen ook wel voorkwam, had, juist door die ge- woonte, reeds toen ook zijn recht van be- staan. Iets, dat uit den aard der zaak thans nog meer geldt, en dat thans ook blijkbaar zoo beschouwd wordt door de Kerken zelve. Misschien zou zelfs kunnen gezegd worden, dat, bij alle handhaving van de periodieke afreding, feitelijke continuïteit, vaak zelfs levenslang, thans wel wat al te gewoon is.
F. I. RUTGERS.
¹⁾ Dat in den strijd, dien de Gereformeerde Ker- ken tot handhaving van hare zelfstandigheid, vooral in Holland, te voeren hadden, de Leidsche Magistraet onder hare tegenstanders vooraan stond, blijkt b.v. uit den krasen inhoud van de in 1579 door haar uitgegevene en aan alle stedelijke overheden toe- gezonden, «Justificatie des magistraets tot Leyden in Holland» enz. (door Coornhert voor haar opge- steld, en daarom ook opgenomen in de Folio-uit- gawe van diens werken, Dl. II, fol. 187—204). Ken- schetsend voor de verhouding tusschen beide partijen is ook de bekende bijonderheid, die reeds met betrekking tot den tijd van het beleg in 1574 door den, zelf Remonstranten, geschiedschrijver G. Brandt, uit alleszins betrouwbaar mondelinge over- levering van den destijds beroemden Petrus Scriverius, eveneens Remonstrant, aldus is opgeteekend («His- torie der Reformatie», Dl. I, blz. 553 vgg.): «Men bleef een de Spaetsche zijde bestemmij bij 't voornemen, om 't uitsluit van de vrijheit uit te staan, maenderheit te Leyden, daer men gedurende het beleg, bij gebrek van silver, papieren penningen sloeg, tot de waarde van achtentwintig en veertien stuivers de kleinste voerden aan d'eenen zijde een Leeuw met een swaert en schilt, en dit opschrift: «pugno pro patria», ik strijde voor 't vaderland; de groote steen Leeuw, houdende een heest op een speer, met dit opschrift: «haec libertatis ergo», dit 's voor de vrijheit, willende seggen, dat se leden en streeden om de vrijheit; doch de Predikanten der stadt ontgaen sich niet de Wetboorden op den predi- stoel daer over te bestraffen, en Libertinen of Vrij- geesten te noemen, meeneende dat men behoorde te schrijven: «haec religionis ergo», dit 's om de Religie; die of de vrijheit van de Religie niet mede ontlee- de of de vrijheit waar begrepen, en alsoo ook niet anders, uit haet van de Inquisitie en Spaensche regeringe, sich trouwelijk voor het vaderlandt had- den geueeten, niet sijnde ontschen van de Gere- formeerde Religie. Een der Predikanten voer te dezer tijdt op den predi stoel over 't opschrift van 't papiere gelt soo hevig uit, dat seker Amptenaar der stadt die secretaris Jan van Hoult, een man van strengen inhout, sittende nevens den Burgemeester van der Werf, in 't Heeren gestoelte, een geladen pistool uit den sak trok, seggende tot sijn bijster: «Wil ik 'er hem aflicten?» meeneende van den predi stoel; 't geen de Burgemeester wijsselijck afleidt en smijt».
²⁾ B.v. in zijne geschriften «de Imperio Summa- rum Potestatum circa sacra», Cap. XI, § 14, 15, 17, 21; «Ordinum Hollandiae ac Westfaaliae Petae», blz. 19, 65, 68, 112 en in zijn anoniem geschrift «Goede trouwe Sibandi Lubberti», blz. 22, 24).
³⁾ Op vele der in de vorige noot aangehaalde plaatsen; en in zijn «Votum pro pace Ecclesiastica»; ook afgedrukt in de Folio-uitgave der Werken van Andreas Rivet, Dl. III, blz. 1071 vg.; in de para- graaf «de potestate Ecclesiastica».

Uit de Pers.

Niet onwaardig persifleert Dr. Gispin in de *Basnia* het beweren van Dr. Vos' orgaan, dat eigenlijk de Dordtsche Kerkenordening ook nog in het Hervormd Genootschap geldt; altoos voor zoover ze niet in strijd komt met de Regle- menten.
Hij zegt er van:
Alles is dus in orde.
De Dordtsche Kerkenorde heeft nog rechtsgeldig- heid voor de Nederlandsche Hervormde kerk, zood- at, op grond van hare bepalingen, eene kerkelijke actie, in rechte, geldig is!
Zelfs de voorzitter eener kerkelijke vergadering is gebonden de plichten van zijn ambt waar te nemen naar art. 35 der Dordtsche Kerkenorde en bij mgt niet willekeurig handelen. Hoe maar:
«Men beweert, dat een voorzitter willekeurig mag handelen. Zijn ambt is niet gemiddeld in Artikel 35 duidelijke beschrijven, een artikel, dat geen enkel artikel boden ten dage weersprekt»!
Zie, nu zijn en worden de kerkelijke toestanden onder ons «verleugend»!
Zoo worden de fritten verhoedend en zoo wordt de waarheid in 't aangezicht gestegen.
Wat in de Dordtsche Kerkenorde niet in strijd is met de reglementen, is nog van kracht.
Hetzelfde kan men kunnen zeggen van de paase- lijke decretalen. Wat in de decretalen niet in strijd is met de reglementen, is nog van kracht voor de Ned. Herv. kerk.
Maar de *falten*.
De feiten, die, van 1816 af, elkander opvolgden! Het feit van 1860!
Toen had de Amsterdamseche Hervormde ge- meente een kerkeraad, die de gemeente te Dord- sche Kerkenorde pogde te regeren; zoowel de re- glementen toetsien, een kerkeraad, die de rechts- geldigheid der oude Kerkenordeningen staande